

Άτλαντες

Ο Παγκόσμιος Άτλας του Schrämbl (1786-1800)

Στη Βιέννη των αρχών του 1786, τρία μόλις χρόνια πριν τη Γαλλική Επανάσταση και δέκα πριν αρχίσει ο Ρήγας Βελεστινλής να τυπώνει στην αυστριακή πρωτεύουσα τη *Χάρτα* του, ο σχεδόν συνομήλικός του Franz Anton Schrämbl (1751-1803) ανακοινώνει τα σχέδιά του: την έκδοση ενός “γερμανικού” παγκόσμιου άτλαντα, που θα αποτελείται από περίπου εκατό τυποποιημένους χάρτες μεγάλου μεγέθους “...αποκλειστικά σε γερμανική γλώσσα και κατά το δυνατόν απαλλαγμένη από λάθη...”.

Η ιδέα του Schrämbl, για τον πρώτο αυστριακό παγκόσμιο άτλαντα, ήταν να χρησιμοποιήσει ως βάση ήδη υπάρχοντες χάρτες επιλέγοντας “...από τους καλύτερους που κυκλοφορούσαν σε άλλες χώρες...”, ανασχεδιάζοντάς τους με τις απαραίτητες διορθώσεις, αλλά και συντάσσοντας εξαρχής νέους χάρτες.

Το σχέδιό του στόχευε στην έκδοση 36 φύλλων χάρτη κάθε χρόνο, έτσι ώστε μέσα σε τρία χρόνια να έχει ολοκληρώσει το έργο του, ενώ η κυκλοφορία και η εμπορική διάθεση του άτλαντα στηριζόταν στο σύστημα των προεγγραφών και των συνδρομών, οι οποίες έφθασαν τις περισσότερες από δύο χιλιάδες!

Όμως, το φιλόδοξο σχέδιο του Franz Anton δεν είχε την αναμενόμενη επιτυχία, γιατί ο ρυθμός έκδοσης των χαρτών ήταν πολύ αργότερος του προβλεπόμενου, εφόσον το μέγεθος του έργου έφθασε να είναι κατά 30% μεγαλύτερο από εκείνο που είχε προβλεφτεί.

Επιπλέον, η εμπλοκή της Αυστρίας σε συνεχείς πολέμους, από το 1788 και μετά (στον ρωσοτουρκικό, 1788-1791 και στους ναπολεόντιους από το 1792) δεν επέτρεψε σε πολλούς από τους συνδρομητές να εκπληρώσουν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, γεγονός

που έφερε τον Schrämbl σε δεινή οικονομική δυσπραγία.

Έτσι, παρά το αισιόδοξο ξεκίνημα του μεγάλου αυτού έργου, η συνέχεια ήταν εξαιρετικά δύσκολη για τον φιλόδοξο βιεννέζο εκδότη, ο οποίος, με προσωπικές θυσίες, είχε ετοιμάσει περίπου 100 φύλλα του άτλαντά του μέχρι το φθινόπωρο του 1790. Προς το τέλος αναγκάστηκε να

το παραδώσει σε έναν άλλο εκδότη, τον Philipp Joseph Schallbacher, έτσι ώστε μετά από εκδοτικές περιπέτειες δεκαετησάρων χρόνων να ολοκληρωθεί τελικά το όνειρο του Schrämbl το 1800.

Ο γνωστός πλέον ως Allgemeiner Grosser Atlas (Γενικός Μέγας Άτλας) ή ως Allgemeiner Grosser Schrämblischer Atlas (Γενικός Μέγας Άτλας του Schrämbl), ο πρώτος αυστριακός άτλας, αποτελείται από 56 χάρτες (με ξεχωριστό τίτλο για κάθε έναν από

αυτούς) και περιλάμβανε 133 φύλλα-χάρτη διαστάσεων από 31 έως 61x53 έως 81 εκ.

Είναι μεγάλη η σημασία αυτού του έργου ζωής του Franz Anton Schrämbl στην ιστορία των χαρτογραφικών ατλάντων, όχι μόνο γιατί αποτελεί τον πρώτο άτλαντα που εκδόθηκε στην Αυστρία, αλλά και γιατί είναι ένα αληθινό χαρτογραφικό και εκδοτικό επίτευγμα. Επιπλέον, θεωρείται ως ιδιαίτερα αξιοσημείωτο το γεγονός ότι σχεδόν το 30% του συνόλου των φύλλων-χάρτη του τόμου απεικονίζουν υπερπόντιες περιοχές, μια σπάνια εκδοτική επιλογή για παγκόσμιο άτλαντα με κεντροευρωπαϊκή προέλευση.

A handwritten signature in cursive script, likely belonging to Franz Anton Schrämbl.

Κατά τον Dörflinger, οι χάρτες που περιέχονται στον Μέγα Άτλαντα του Schrämbl μπορούν γενικά να ομαδοποιηθούν ανάλογα με την προέλευσή τους (το χαρτογραφικό τους πρότυπο) σε τέσσερις κατηγορίες: Στην

Δημοτική Χαρτοθήκη Κοζάνης [Αρχοντικό Λαοσάνη]

ΔΗΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ / ΚΟΒΕΝΤΑΡΕΙΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΖΑΝΗΣ / ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: Προγραμματική Συνεργασία 2008-2010 “Οργάνωση και Ανάδειξη Δημοτικής Χαρτοθήκης Κοζάνης”. Εγκαίνιο, 11 Οκτωβρίου 2008 / Έκθεση “Η Κοζάνη στον Κόσμο των Χαρτών”, 12 Οκτωβρίου - 7 Δεκεμβρίου 2008.

πρώτη, στην οποία υπάγεται το 75% των χαρτών ή το 60% των φύλλων-χάρτη, βρίσκονται οι χάρτες οι οποίοι παραμένουν πιστοί στο πρωτότυπό τους, κυρίως ως προς την κλίμακα ή έχουν ενημερωθεί, πάντα στην κλίμακα του πρωτοτύπου, αλλά πάντα μεταγλωττισμένοι στα γερμανικά. Πηγές των χαρτών αυτής της κατηγορίας είναι οι συνολικά 16 χάρτες (ή 27 φύλλα) του σπουδαίου χαρτογράφου του 18ου αιώνα Didier Robert de Vaugondy και χάρτες του Thomas Pownall, του Roch-Joseph Julien, του Thomas Kitchin, του Giovanni Antonio Rizzi-Zannoni, του Karsten Niebuhr, του James Rennell, του Henry Roberts, του L. S. de la Rochette, του Juan de la Cruz Cano y Olmedillo και των επιστημονικών Ακαδημιών του Βερολίνου και της Αγίας Πετρούπολης.

Στη δεύτερη κατηγορία χαρτών υπάγονται εκείνοι που έχουν ενταχθεί στον άτλαντα σε μικρότερη κλίμακα από του πρωτοτύπου, όπως είναι οι χάρτες του Tomas Lopez, των Peter Anich και Blasius Hueber και των Joseph Jean de Ferraris και Jean-Baptiste de Bouge.

Η τρίτη κατηγορία αποτελείται αποκλειστικά από τον “Νέο Γενικό Χάρτη της Γερμανίας” σε 24 φύλλα-χάρτη, με βάση τον χάρτη της Γερμανίας του Chauchard (1790) και άλλους νεώτερους του 1797, σε νέα όμως επεξεργασία, στην ίδια κλίμακα, από τον βιεννέζο τοπογράφο Joseph Wussin, ο οποίος αλλάζει την απεικόνιση του αναγλύφου αφού αναθεωρηθεί στο Βερολίνο από τον Daniel Friedrich Sotzmann “έναν από τους μεγαλύτερους γεωγράφους της Γερμανίας”, όπως τον αποκαλεί ο Schrämbl.

Στην τέταρτη τέλος κατηγορία περιέχεται η μικρότερη αλλά πολύ σημαντική ομάδα χαρτών τοπικών περιοχών της Αυστροουγγαρίας, που θεωρούνται “πρωτογενείς” γιατί συντάχθηκαν από χαρτογραφικά δεδομένα πεδίου

από τον Anton von Wenzely το 1789 και τον ίδιο μαζί με τον Joseph Wussin το 1790.

Στον άτλαντα του Schrämbl η Ελλάδα απεικονίζεται σε κλίμακα περίπου 1:1.250.000 με τίτλο “Karte von Griechenland nach den neuesten und besten Karten des Herrn d’Anville, Choiseul-Gouffier, etc. etc. Herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl. MDCCXCI. Zu finden in eigenem Verlage in Wien”. Ο χάρτης έκδοσης του 1791, σε δύο φύλλα με διαστάσεις 49×67 εκ., είναι χαραγμένος από τον κουνιάδο του Franz Anton, τον σπουδαίο χαλκογράφο Κάρολο Σχίνδελμαϋερ ([Karl Robert Schindelmayer](#)), τον γνωστό μας χαρακτή του παγκόσμιου χάρτη του Άνθιμου Γαζή του Άτλαντα ή χάρτη [...] της υδρογείου. Τα χαρτογραφικά πρότυπα του χάρτη είναι οι “νεώτεροι και καλύτεροι” χάρτες του Jean-Baptiste Bourguignon d’Anville, του Marie-Gabriel-Florent-Auguste de Choiseul-Gouffier (της επιρροής d’Anville) και λοιπών άλλων, όπως σημειώνεται στο υπόμνημα του χάρτη.

Ο Μέγας Άτλας του Schrämbl στην Κοζάνη

Αντίτυπο του πρώτου αυστριακού άτλαντα βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση στην Κοβεντάρειο, σε δεμένο τόμο. Μαζί με άλλους άτλαντες αποτελούν μια σημαντική ενότητα της Χαρτοθήκης Κοζάνης, η οποία προσθέτει μια παγκόσμια χαρτογραφική διάσταση, άξια σπουδής και διεθνών συνεργασιών. Η μελέτη της απεικόνισης της Ελλάδας του άτλαντα του Schrämbl, γίνεται συγκρίνοντάς την με τα σχετικά γαλλικά πρότυπα από τα οποία προέρχεται (βλ. π.χ. τους χάρτες της Συλλογής Σαμούρκα).

Υποστήριξη: Συλλογή Μαργαρίτας Σαμούρκα.

Κείμενο / επιμέλεια:

Ευάγγελος Λιβιεράτος, Καθηγητής ΑΠΘ / Επιστημονικός υπεύθυνος.

